

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ ПРИМУСУ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Мосузенко В. Ю., Бахчеван Є. Ф.

В статті на основі аналізу теоретичних засад та нормативно-правової бази, що регламентує службово-бойову діяльність сил сектору безпеки та оборони України розглянуто об'єкт, предмет та основні завдання дослідження нормативно-правових засад застосування поліцейських заходів примусу під час виконання службово-бойових завдань.

Метою наукової статті визначено обґрунтування необхідності дослідження сукупності суспільних відносин, які виникають під час виконання поліцейськими службово-бойових завдань та полягає у всебічному розкритті сутності та особливостей застосування поліцейських заходів примусу під час виконання службово-бойових завдань, розробці конкретних практичних рекомендацій, науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства та практики його застосування.

Для досягнення поставленої мети запропоновано вирішити такі основні завдання: обґрунтування необхідності дослідження службово-бойової діяльності Національної поліції України як категорії права; обґрунтування необхідності дослідження механізму застосування поліцейських заходів примусу під час виконання службово-бойових завдань; обґрунтування необхідності дослідження основних пріоритетів удосконалення нормативно-правового забезпечення застосування примусу поліцейськими під час виконання службово-бойових завдань.

Резюмовано, що відповідно до поставленої мети і визначених завдань вбачається необхідним та на часі в рамках наукової спеціальності 081 - Право (спеціалізація 21.07.05 - службово-бойова діяльність сил охорони правопорядку) проведення на монографічному рівні наукового дослідження нормативно-правових засад застосування поліцейських заходів примусу під час виконання службово-бойових завдань.

Зважаючи на генезис та динаміку оперативно-службових та службово-бойових завдань, які ставляться перед органами та підрозділами Національної поліції України, необхідність нормативного врегулювання та визначення категорійного апарату теорії службово-бойової діяльності, понять та видів

службово-бойових завдань, правової характеристики суспільних відносин застосовування поліцейських заходів примусу під час виконання службово-бойових завдань вбачається необхідність дослідження службово-бойової діяльності Національної поліції України як категорії теорії права.

З метою належного забезпечення особистої безпеки, гарантій професійної діяльності, психологічної стійкості та вмотивованості кожного поліцейського, бойового духу підрозділу виникла гостра необхідність дослідження механізму застосування поліцейських заходів примусу під час виконання службово-бойових завдань загалом та визначення і класифікація поліцейських заходів примусу під час виконання службово-бойових завдань, окреслення кола суб'єктів, форм і методів їх застосування, розгляд процесуально-правового забезпечення та визначення способів забезпечення законності застосування поліцейських заходів примусу під час виконання службово-бойових завдань.

В умовах реформування системи забезпечення національної безпеки та системи сил охорони правопорядку, інтеграції безпекових та оборонних інституцій до стандартів Північноатлантичного альянсу, а правової системи до стандартів Європейського союзу виникла необхідність дослідження основних пріоритетів удосконалення нормативно-правового забезпечення застосування заходів примусу поліцейськими під час виконання службово-бойових завдань.

А, отже дослідження сукупності суспільних відносин, які виникають під час виконання поліцейськими службово-бойових завдань, що полягає у всебічному розкритті сутності та особливостей застосування поліцейських заходів примусу під час виконання службово-бойових завдань, розробці конкретних практичних рекомендацій, науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства та практики його застосування є на часі, актуальним та необхідним як для теорії службово-бойової діяльності, так і в практичній діяльності органів та підрозділів Національної поліції України.

Ключові слова: Національна безпека України, сектор безпеки та оборони, Національна поліція, поліцейські заходи примусу, службово-бойова діяльність, службово-бойові завдання.

Mosuzenko V. Yu., Bakhchevan Ye. F. Regulatory and legal principles of the application of police coercive measures during the performance of service and combat tasks: statement of the problem

The article, based on the analysis of the theoretical principles and legal framework regulating the military service activities of the forces of the security and defense sector of Ukraine, examines the object, subject and main tasks of researching the legal principles of the application of police coercive measures during military service tasks.

The purpose of the scientific article is to justify the need to study the set of social relations that arise during the performance of official and combat tasks by police officers and consists in the comprehensive disclosure of the essence and features of the use of police coercive measures during the performance of official and combat tasks, the development of specific practical recommendations, scientifically based proposals for improvement of the current legislation and the practice of its application.

In order to achieve the set goal, it is proposed to solve the following main tasks: substantiation of the need to research the service-combat activity of the National Police of Ukraine as a category of law; substantiation of the need to study the mechanism of the application of coercive police measures during the performance of service and combat tasks; substantiation of the need to research the main priorities of improving the regulatory and legal support for the use of coercion by police officers during the performance of official and combat tasks.

It is summarized that, in accordance with the set goal and defined tasks, it is considered necessary and timely within the framework of the scientific specialty 081 - Law (specialization 21.07.05 - service and combat activity of law enforcement forces) to conduct a monographic scientific study of the regulatory and legal principles of the application of coercive police measures during the performance of service and combat tasks.

Taking into account the genesis and dynamics of operational-service and service-combat tasks that are presented to the bodies and units of the National Police of Ukraine, the need for regulatory regulation and definition of the categorical apparatus of the theory of service-combat activity, concepts and types of service-combat tasks, legal characteristics of social relations of application police measures of coercion during the performance of service-combat tasks, the need to study the service-combat activity of the National Police of Ukraine as a category of legal theory is seen.

In order to properly ensure personal safety, guarantees of professional activity, psychological stability and motivation of each police officer, the fighting spirit of the unit, there was an urgent need to study the mechanism of the application of police coercive measures during the performance of official and combat tasks in general

and the definition and classification of police coercive measures during the performance of official combat tasks, delineation of the range of subjects, forms and methods of their application, consideration of procedural and legal support and determination of ways to ensure the legality of the use of police coercive measures during the performance of official and combat tasks.

In the conditions of reforming the national security system and the system of law enforcement forces, the integration of security and defense institutions to the standards of the North Atlantic Alliance, and the legal system to the standards of the European Union, there was a need to study the main priorities of improving the regulatory and legal support for the use of coercive measures by police officers during the performance of military duties tasks.

And, therefore, the study of the totality of social relations that arise during the performance of official and combat tasks by police officers, which consists in the comprehensive disclosure of the essence and features of the use of police coercive measures during the performance of official and combat tasks, the development of specific practical recommendations, scientifically based proposals for improving the current legislation and the practice of its application is timely, relevant and necessary both for the theory of service-combat activity and in the practical activity of bodies and units of the National Police of Ukraine.

Key words: *National Security of Ukraine, security and defense sector, National Police, coercive police measures, service-combat activities, service-combat tasks.*

Постановка проблеми. Побудова в Україні правової держави, яка забезпечує ефективну охорону прав і свобод людини і громадянина, верховенство права в усіх сферах суспільного життя є одним із головних напрямів державного будівництва. Подальший розвиток демократії, забезпечення прав і свобод громадян нерозривно пов'язані з підвищенням якості й ефективності службово-бойової діяльності складових сектору безпеки і оборони [1, п.16 ст. 1], одне з провідних місць серед яких належить Національній поліції України.

Безпосереднє виконання Національною поліцією України службово-бойових завдань [2, ст. 2] спрямованих на захист національних інтересів України у сфері критичної інфраструктури відбувається у нормативно-правовому (статутному), інформаційному, економічному, екологічному, структурному, функціональному просторах. При цьому, згідно з принципом верховенства права визначальним є нормативно-правовий простір, який в умовах глобалізації поступово трансформується в єдиний правовий режим

застосування поліцейських заходів примусу під час виконання службово-бойових завдань.

Побудовані ще за часів СРСР вітчизняні правоохоронна система та воєнні організації в умовах переходу до глобалізованого суспільства суттєво знизили свою ефективність, що негативно позначилося на якості й ефективності діяльності їх складових та виступило однією з причин їх реформування у сектор безпеки і оборони. У більшості випадків службово-бойова діяльність Національної поліції України перестала відповідати очікуванням, що обумовлено недоліками як нормативно-правового регулювання їх діяльності, прорахунками в організації, процесах планування і управління, підготовки та реалізації рішень і тактичних задумів, послабленні контролю за їх виконанням, так і невідповідністю вимогам сьогодення теоретико-правового базису їх діяльності, втрати принципу переваги примусу над правопорушенням (правопорушенням як об'єктом впливу) та, відповідно, неможливістю досягнення максимального результату службово-бойової діяльності. При цьому, на сьогоднішній день не вироблено єдиного теоретичного підходу до забезпечення діяльності всіх складових сектора безпеки, відсутні й приватні методики застосування поліцейських заходів примусу під час виконання службово-бойових завдань, єдине розуміння функцій, задач та принципів застосування поліцейських заходів примусу під час виконання службово-бойових завдань тощо.

Необхідність якнайшвидшого розв'язання цих завдань обумовлює потребу у науковому вирішенні, розробці, систематизації та впровадженні у практику службово-бойової діяльності складових сектора безпеки заходів із визначення її джерел, формування системи ресурсів, визначення «меж» оперативної, службової та бойової діяльності, принципів, форм та методів заснованих на єдиній теоретико-правовій базі тощо.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Загальні проблеми службово-бойової діяльності знайшли широке відображення у вітчизняній правовій науці у роботах: О.М. Бандурки, І.П. Голосніченка, О.Ф. Долженкова, І.В. Євтушенка, Р.А. Калюжного, В.К. Колпакова, В.М. Комарницького, О.Г. Комісарова, О.В. Копана, С.С. Кудінова, В.А. Ліпкана, В.І. Олєфіра, О.І. Остапенка, В.П. Петкова, Х.П. Ярмакі, О.Н. Ярмиша та інших.

Особливу роль Національної поліції України (органів внутрішніх справ) та їх здатність до екстреного кваліфікованого реагування на

загрози національній безпеці відзначено у роботах: М.О. Демидова, Ю.В. Дубка, І.О. Кириченко, В.В. Крикуна, В.В. Крутова, С.О. Кузніченка, В.М. Кульчицького, В.А. Лаптія, А.Ф. Майдикова, В.Я. Покайчука, В.М. Плішкіна, А.І. Пясецького, М.Б. Саакяна, Д.С. Савочкіна, А.С. Спаського, О.М. Шмакова, однак питання застосування поліцейських заходів примусу під час виконання службово-бойових завдань комплексно не розглядалися, а в існуючих наукових працях з теорії права ще не знайшли належного відбиття, що і обумовило увагу автора саме на цій проблематиці.

Актуальність зазначеної проблематики обумовлюється також і тією обставиною, що в даний час здійснюються заходи реформування сектора безпеки і оборони України, в тому числі це стосується й перебудови форм і методів діяльності їх складових, впровадження нових з огляду на повномасштабне вторгнення РФ та загрози національній безпеці, державного суверенітету та територіальної цілісності.

Метою статті є обґрунтування необхідності дослідження сукупності суспільних відносин, які виникають під час виконання поліцейськими службово-бойових завдань та полягає у всебічному розкритті сутності та особливостей застосування поліцейських заходів примусу під час виконання службово-бойових завдань, розробці конкретних практичних рекомендацій, науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства та практики його застосування.

Для досягнення поставленої мети в роботі передбачається вирішити такі основні завдання:

1) обґрунтування необхідності дослідження службово-бойової діяльності Національної поліції України як категорії права;

2) обґрунтування необхідності дослідження механізму застосування поліцейських заходів примусу під час виконання службово-бойових завдань;

3) обґрунтування необхідності дослідження основних пріоритетів удосконалення нормативно-правового забезпечення застосування примусу поліцейськими під час виконання службово-бойових завдань.

Виклад основного матеріалу. Слід погодитись з Г. Турчаніковою, яка зазначає, що недостатність уваги з боку наукових кіл до проблеми з'ясування визначень і систематизації основоположних понять службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку призвело до термінологічної невизначеності, що перешкоджає розумінню сутності правоохоронної діяльності, не сприяє пошуку

нових і ефективних форм і способів виконання службово-бойових завдань, предметній оцінці досвіду діяльності суб'єктів службово-бойової діяльності у різних умовах оперативної обстановки та всебічному аналізу оперативної і бойової підготовки сил сектору безпеки та оборони України. Що на практиці ускладнює розуміння найважливіших положень теорії службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку і правильне застосування чинних нормативно-правових актів та статутних документів, негативно впливає на організацію і проведення заходів оперативної і бойової підготовки сил сектору безпеки та оборони. Точне визначення понять, встановлення взаємозв'язків і взаємозалежностей між ними є одним з актуальних завдань теорії службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку загалом і підрозділів Національної поліції зокрема [3].

Таким чином зважаючи на генезис та динаміку оперативно-службових та службово-бойових завдань, які ставляться перед органами та підрозділами Національної поліції України, необхідність нормативного врегулювання та визначення категорійного апарату теорії службово-бойової діяльності, понять та видів службово-бойових завдань, правової характеристики суспільних відносин застосування поліцейських заходів примусу під час виконання службово-бойових завдань вбачається необхідність дослідження службово-бойової діяльності Національної поліції України як категорії теорії права.

Слід зауважити, що застосування поліцейськими заходів примусу [2] є забезпечення подолання спротиву проведенню превентивного поліцейського заходу, відновлення публічного порядку та безпеки, локалізація негативних наслідків, зокрема збереження місця події в первинному, незміненому стані, забезпечення фіксації та збирання речових доказів на місці події в передбачений у законі спосіб, затримання особи правопорушника, його доставляння до органу підрозділу Національної поліції України, виконання поставлених завдань із забезпечення територіальної цілісності, державного суверенітету, боротьби зі злочинністю та законного, необхідного, пропорційного та ефективного реагування на надзвичайні ситуації у їх генезі.

Особливої уваги заслуговують питання суб'єктів застосування поліцейських заходів примусу під час виконання службово-бойових завдань.

У світлі останніх подій: збройної агресії російської федерації, відсічі силами безпеки та оборони зазіхань на територіальну цілісність

і державний суверенітет актуалізуються питання належного захисту національних інтересів і протидії названим загрозам - створення та ефективне функціонування системи забезпечення національної безпеки.

Слід погодитись з думкою О. Комісарова та В. Покайчука, які зазначають, що аксіомою, є і те, що у цій системі провідну роль відіграють сили охорони правопорядку [4; 5].

На їх думку, з якою ми повністю погоджуємось, для успішної боротьби з виникненням, попередженням виникнення, та подоланням наслідків надзвичайних ситуацій у їх генезі необхідна цілеспрямована державна політика та створення основного інструменту її реалізації - системи сил охорони правопорядку [4; 5].

Забезпечення особистої безпеки поліцейських, збереження їх життя та здоров'я, а відтак і ефективного та кваліфікованого виконання поставлених завдань безпосередньо корелюється з визначенням форм та методів застосування поліцейських заходів примусу під час виконання службово-бойових завдань.

В свою чергу гарантії професійної діяльності, психологічна стійкість та вмотивованість кожного поліцейського, бойовий дух підрозділу напряму залежить від процесуально-правового забезпечення та визначення способів забезпечення законності застосування поліцейських заходів примусу під час виконання службово-бойових завдань.

Зважаючи на вище викладене вбачається необхідним наукове дослідження на монографічному рівні механізму застосування поліцейських заходів примусу під час виконання службово-бойових завдань загалом та визначення і класифікація поліцейських заходів примусу під час виконання службово-бойових завдань, окреслення кола суб'єктів, форм і методів їх застосування, розгляд процесуально-правового забезпечення та визначення способів забезпечення законності застосування поліцейських заходів примусу під час виконання службово-бойових завдань.

Задекларовані раніше тези щодо необхідності дослідження службово-бойової діяльності Національної поліції України як категорії теорії права та механізму застосування поліцейських заходів примусу під час виконання службово-бойових завдань крізь призму всебічного розкриття сутності та особливостей застосування поліцейських заходів примусу під час виконання службово-бойових завдань, розробки конкретних практичних рекомендацій, науково обґрунтованих

пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства та практики його застосування в умовах реформування системи забезпечення національної безпеки та системи сил охорони правопорядку, інтеграції безпекових та оборонних інституцій до стандартів Північноатлантичного альянсу, а правової системи до стандартів Європейського союзу вбачається необхідність дослідження основних пріоритетів удосконалення нормативно-правового забезпечення застосування заходів примусу поліцейськими під час виконання службово-бойових завдань, тобто аналіз зарубіжного досвіду нормативно-правового регулювання застосування заходів примусу поліцейськими та основні напрямки його впровадження в Україні, аналіз перспективного законодавства у сфері застосування поліцейських заходів примусу під час виконання службово-бойових завдань.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, відповідно до поставленої мети і визначених завдань вбачається необхідним та на часі в рамках наукової спеціальності 081 - Право (спеціалізація 21.07.05 - службово-бойова діяльність сил охорони правопорядку) проведення на монографічному рівні наукового дослідження нормативно-правових засад застосування поліцейських заходів примусу під час виконання службово-бойових завдань.

Зважаючи на генезис та динаміку оперативно-службових та службово-бойових завдань, які ставляться перед органами та підрозділами Національної поліції України, необхідність нормативного врегулювання та визначення категорійного апарату теорії службово-бойової діяльності, понять та видів службово-бойових завдань, правової характеристики суспільних відносин застосовування поліцейських заходів примусу під час виконання службово-бойових завдань вбачається необхідність дослідження службово-бойової діяльності Національної поліції України як категорії теорії права.

З метою належного забезпечення особистої безпеки, гарантій професійної діяльності, психологічної стійкості та вмотивованості кожного поліцейського, бойового духу підрозділу, виникла гостра необхідність дослідження механізму застосування поліцейських заходів примусу під час виконання службово-бойових завдань загалом та визначення і класифікація поліцейських заходів примусу під час виконання службово-бойових завдань, окреслення кола суб'єктів, форм і методів їх застосування, розгляд процесуально-правового забезпечення та визначення способів забез-

печення законності застосування поліцейських заходів примусу під час виконання службово-бойових завдань.

В умовах реформування системи забезпечення національної безпеки та системи сил охорони правопорядку, інтеграції безпекових та оборонних інституцій до стандартів Північноатлантичного альянсу, а правової системи до стандартів Європейського союзу виникла необхідність дослідження основних пріоритетів удосконалення нормативно-правового забезпечення застосування заходів примусу поліцейськими під час виконання службово-бойових завдань.

А, отже дослідження сукупності суспільних відносин, які виникають під час виконання поліцейськими службово-бойових завдань, що полягає у всебічному розкритті сутності та особливостей застосування поліцейських заходів примусу під час виконання службово-бойових завдань, розробці конкретних практичних рекомендацій, науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства та практики його застосування є на часі, актуальним та необхідним як для теорії службово-бойової діяльності, так і в практичній діяльності органів та підрозділів Національної поліції України.

Література

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>
2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19/page>
3. Турчанікова Г.О. Нормативно-правове регулювання форм службово-бойової діяльності підрозділів Національної поліції України: постановка проблеми. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Науковий журнал*. 2018. № 1 (90). С. 31-34.
4. Комісаров О., Покайчук В. Створення і функціонування системи сил охорони правопорядку в розрізі забезпечення державної безпеки України. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2016. Вип. 38. С. 219-225. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/intrel/article/view/2369/2424>
5. Покайчук В.Я. Сутність і співвідношення понять «сили безпеки» та «сили охорони правопорядку». *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 4. С. 47-53. URL: https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2021/03/s4_ua_re/9.pdf

*Мосузенко В. Ю.,
orcid.org/0000-0002-3061-8245
викладач кафедри вогневої підготовки
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Одеського державного університету
внутрішніх справ,
майор поліції*

*Бахчеван Є. Ф.,
orcid.org/0000-0002-1459-9574
викладач кафедри вогневої підготовки
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції,
Одеського державного університету
внутрішніх справ,
майор поліції*